

Cronica versificată de pe Rin

ELENA MIHU
Muzeul Județean Mureș

Cronica versificată de pe Rin, la care vom face referire în cele ce urmează, este o restituire de mare valoare, atât pentru cercetătorii folclorului românesc, cât și pentru istoricii preocupați de activitatea regimentelor de graniță, dar și de revoluția franceză.

Manuscrisul folcloric de la sfârșitul secolului al XVIII-lea,²⁵¹ (cuprinde *Cartea județului*, zodiacul, *Soboarele* de la Nechia-Florența, 15 colinde religioase, legende apocrife și prima culegere de folclor românesc), putem să afirmăm cu certitudine că a aparținut regimentului II de graniță Năsăud.

Afirmam cândva că, poetul nostru popular nu era un simplu soldat neinstruit, după cum ne spuneau versurile din cântecul de cătănie și înstăinare, ci era un om cu carte, învățat prin țări străine:

„Da când gândesc la a me maică,
Inima mi să sacă(...)
Că la școală că m-ai dat
Eu carte de-am învățat

Și dacă carte am învățat
În țăr(i) străine am umblat
Și gre hrană mi-am luat“

Astăzi putem preciza fără a greși, „versurile“ din manuscrisul amintit, unele sunt compuse și altele adunate de Ioan Șincai (fratele istoricului Gheorghe Șincai), poet popular militar, căpitan în regimentul II de graniță Năsăud, mort pe Rin în 1795²⁵². Prin înscrierea în regimentele de graniță,

²⁵¹ Elena Mihu, *Un manuscris românesc, al lui Ioan Șincai, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. I. Legende apocrife, colinde religioase*, în *Marisia*, XV-XXII, Târgu-Mureș, 1992, p. 395-419; Elena Mihu, *Un manuscris folcloric a lui Ioan Șincai*, în *Școala ardeleană*, Târgu-Mureș, anul II, 1992, nr. 1 și 2, p. 6-8; Elena Mihu, Dimitrie Poptămaș, *Miorița variantă transilvană din secolul XVIII*, în *Manuscriptum*, 1991, nr. 2-4, p. 8-11; Elena Mihu, *Un manuscris românesc inedit al lui Ioan Șincai de la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, II, *Prima culegere de folclor*, în *Marisia*, XXVI, etnografie-artă populară, 2000, p. 171-194.

²⁵² Ioan Chindriș, *Cultură și societate în contextul Școlii Ardelene*, Cluj-Napoca, 2001, p. 195.

înființate în 1764, românii scăpau de iobăgie și aveau dreptul „la cultură și civilizație“, cum afirma Gh. Barițiu. În schimbul acestor privilegii erau înrolați în armata Imperiului Austriac și aruncați pe câmpurile de bătaie ale Europei: în războiul de 7 ani cu Prusia; războiul ruso-austro-turc din anii 1787-1791; războaiele napoleoniene, alături de coaliția europeană, împotriva revoluției franceze.

Războiul ruso-austro-turc, dus în Bucovina și Moldova, va fi cântat cu jale și dor în frumoasa poezie populară, pe care am intitulat-o, ***Cântec de cătănie și înstrăinare***:

*„Cântă cucu din făguț
Mărg Voinicii în Cernăuți
Cântă cucu din dumbravă
Mărg voinicii la Suceavă
Cântă cucu di pe spin
Mărg voinicii la Hotin(...)
De când cătană m-am făcut
Nice un bine n-am davut
Când era somnul mai dulce
Eu începem a mă duce
Câte tri zile mergem*

*La Hotin nu mai sosem
Când era miazănoaptea
Dam cu tunurile pre moarte.
De-ți voi începe a cânta
Toți munții să vor cutremura
Codrii să vor răsuna
Văile să vor turbura
Petrile să vor despica
Că de dor și de bănat
Văzindu-mă înstreinat.”*

După încheierea păcii în luna septembrie a anului 1791, regimentul II de graniță Năsăud, se întoarce acasă, dar peste un an, în 9 martie 1793, primul batalion pornește din nou la drum, alăturându-se armatei care era așezată pe Rin.

Cronica versificată de pe Rin, așa va fi numită în continuare, este un cântec de război, datat „Rain, 28 mai 1794” care descrie luptele grele date pe Rin, din vara anului 1793 și 1794, între armatele revoluționare franceze și coaliția europeană.

Începutul acestui cântec de război, apare sub forma unei scrisori adresată celor dragi de acasă, (așa cum și astăzi țărani noștri își încep scrisorile):

*„Frații mei cei pre iubiți
Pentru bine vă sâliți
Și de rău să vă feriți.
De ce rău n-am scăpat noi
Mult năcaz ne-au mâncat
Noaptea întregă nedormiți
Ziua toată nemâncând*

*De tragem atâtea nevoi
Spune-v-aș nevoile
Nu mi-ți crede vorbile
Că noi de când am plecat
Pentru lumea pentru toată
Pentru a noast(r)e păcate
Da de ar da Dumnezeu v-o pace*

Fără cu o vrăjmașul oștind.

Că cu frâncii nu-i ce face.”

Din ultimul vers „*că cu frâncii nu-i ce face,*” ca de altfel din întreaga cronică, răzbate simpatia soldaților români pentru Franța revoluționară, pentru ideile care au înflăcărat sentimentele care erau în armonie cu spiritul epocii.

Poetul nostru popular, care afirmăm că este Ioan Șincăi, face referire în continuare la coaliția europeană din care făceau parte cele 9 țări - Austria, Prusia, Anglia, Olanda, Neapole, Sardinia, Spania, Portugalia și Rusia, care au pornit să întreprună legăturile Franței cu lumea exterioară:

*„Că câți crai întru această lume
Toți să strânsără împreună
Și veniră mânioși
Toți asupra pre franțoși*

*Să-i bată, să-i prăpădească
Și pe toți să-i prăpădească,
Și să-i pustâiască.”*

Sunt descrise apoi, cu o mare exactitate, luptele date în vara anului 1793, dar și cele mai grele, duse în zilele de 11-12-13-14 septembrie a aceluiași an, din valea Budenthalului:

*„Da cât fu vara de mare
Să bătură mult și tare
Și-au luat puțină țară.
Ei cu toți să sculară
Si țara iară o luară.
Frunză verde de lipan
Cînd mergem la Budăntal
Era șanțuri mari săpate
Și de frânci încungiuurate
Tălhărește li-am luat
Că de noapte ne-am sculat
Adevărat s-au spăriiat
Foarte rău s-au împărășiat.*

*Iară a do(u)a zi văzură
Precum noi îi înceluirăm
Ei cu toții (să) sfătuiră
Și asupra noastră veniră
Prin păduri rău ne-am luvit
Nu știu ce au socotit
Că s-au întors și au fugit.
A tria zi ne lăsară
Și mai mulți să adunară
A patra zi iară veniră
Doamne amar ce ne loviră,
Goniră.”*

Pentru a demonstra că poetul nostru militar respectă întru totul adevărul istoric, am comparat versurile din Cronică de pe Rin, cu datele consemnate în două lucrări ce descriu și ele evenimentele acelor ani: Michael Schneider, *Geschichte der infanterieregiments nr. 63*, Bistrița, 1906 - sunt memoriile unui comandant sas din regimentul II de graniță Năsăud; și *Poemation de*

secunda legione valachica, publicată în 1830 la Oradea (în ultima parte *Reflexiones*, Vasile Vajda face un scurt istoric al regimentului II Năsăud).²⁵³

Starea fizică și psihică a soldaților apare diferit prezentată în lucrările amintite mai sus și în versurile cântecului de război, dar toate spun același lucru: lupte nesfârșite, soldați oboșiți, prost îmbrăcați, decimați de boli. În *Cronica* noastră, necazurile prin care treceau soldații noștri români, le vom auzi, spuse de soldații francezi, care se vor adresa astfel imperialiștilor:

„Și din grai așa grăia:
Voi cătane împărătești
Stați în loc și nu fujiți
Că voi sânteți cei periți
Și ne spuneți cu dreptate
Pentru ce veniți de noapte
De ne loviți tâlhărește
Nu ziua vitezește.

Și cum vi cătunia dragă
Și cât vi pita de neagră
Hainile vi s-au stricat
Nu știu ce fel de împărat
Nădragii ăș spartți preste loc
Căpeneag n-ai de loc,
Ce cătane și armaș
Ori că sânteți burcași.”

În memoriile comandatului sas, apare astfel prezentată starea jalnică în care au ajuns soldații regimentului: „Soldații erau de nedescris, oboselile care au cuprins trupele ca rezultat al atacurilor șanțurilor, a luptelor cotidiene, a intemperțiilor, hainele necorespunzătoare și mâncare insuficientă. Aveau oroare de luptă și erau decimați de boli.”

Marea bătălie pentru cucerirea orașului Weissember, era pregătită pentru data de 13 octombrie 1793, atac descris amănunțit în lucrarea lui Schneider, unde francezii au pierdut 8000 de oameni, 31 tunuri, 12 drapele, peste 8000 de arme, multe corturi și recuzită de șanțuire. O importantă „captură de război” cum o numește căpitanul sas, și „prădare” spun versurile autorului nostru. În *Poemation de secunda legione*, apare astfel descrisă ocuparea cetății: „13 octombrie 1793 pe când s-a ocupat faimoasa linie strategică de la Weissemberg, locotenentul primar Gratze se aruncă cu un număr de voluntari asupra unei redute, iar locotenentul Berariu, cu vânătorii batalionului, pătrund în cetatea Weissemberg.” Versurile *Cronicii* ne spun, că porțile cetății erau atât de bine apărate de francezi, încât nimeni nu îndrăznește să se apropie de ele, dar românii primesc ordin „de la cei mari,” să intre în prima linie „că ei tocma de-ar peri mare pagubă n-ar fi.”

„La Vaisburg, când am sosit

Da cei mari ce socotea

²⁵³ Gh. Barițiu, *Regimentul II de graniță*, București, 1978.

În lontru nu ne-au slobozit
Că porțile era închisă
Și cu șanțuri tari cuprinsă.
Și nemții nu cuteza
Cătră porți a să aduna.

Pre rumîni ne trimete
Că ei tocma de-ar peri
Mare pagubă n-ar fi.
Tocma în poartă ne-au trimis
Cu un tun mare o gătea de aprins.”

Spre sfârșitul lunii octombrie 1793, se plănuia marea confruntare pentru ocuparea orașului Strassburg, bătălie care va fi pierdută de trupele aliate. Vitejia cu care au luptat francezii pentru a-și apăra orașul, îl va impresiona cel mai mult pe căpitanul-poet Ioan Șincai, arătându-și admirația. Versurile lui sunt foarte critice la adresa felului cum erau organizați austriecii, și sună astfel:

„Frunză verde și de nuc
De aici mărg spre Strasburg
Strasburgu-i cetate mare
Precum și Beciul
Nemții merge trinbițân(d).

Și în sâne negândind
Unde mergem și ce facem
Poate iară să ne întorcem
De aceia ei nu gânde
Ce tot înainte merge.”

Simpatia pentru soldații francezi, apare și mai relevant în dialogul ce urmează:

„Frunză verde de bosioc
Frâncii stătură în loc,
Și din grai așa grai:
-O, Nemție, ce mai vrei
Sau Strasburgul să ni-l ei
Strasburgul nu l-i lua,
Ori ce gîndești dumiata
Ce și ce a-i luat, ai scăpa.
Hai, niamțule ce gîndești
Narodule, unde ești

Gîndești că ni tot alunga
Și scaonul ni l-i lua.
Frunză verde afinici
Frâncii încă ăș vo(i)nici
Că cu toții să sculară
(De la micu) până la mare
Și lucru nostru dintr-o vară
Ei făcură socotială
Și în cinci zile ni-l luară.”

Celelalte două lucrări amintite, prezintă și luptele din data de 23 mai 1794 și 29 mai 1794, unde românii au dat dovadă de acte de bravură, dar cu jertfa a 11 morți și 155 răniți, în prima bătălie și 7 morți, 52 răniți și 2 prinși, în cea de a doua. Ziua de 28 mai 1794, când se compunea, se scria, și se difuza între militari **Cronica versificată de pe Rin**, a fost o zi fără lupte, o zi de repaus și de liniște pentru regimentul II de graniță Năsăud.

Acest jurnal de război, cum îl mai putem numi, are o valoare deosebită din mai multe puncte de vedere: descrie evenimentul legat de revoluția franceză

în limba română, fapt necunoscut până acum; este scris chiar în timpul luptelor cum reiese și din datare; dar foarte importantă și din punctul de vedere al formei literare – poezie populară – scrisă într-o limbă curată, clară. Un scris impecabil, surprinzător pentru perioada când a fost concepută această fermecătoare cronică în versuri.

Manuscrisul folcloric se păstrează în colecțiile Muzeului Județean Mureș, nr. inv. 17830, provine din zona Bistriței. Este format în 4, caractere chirilice, 142 file numerotate, liniate și pregătite, știindu-se exact ce voia să fie.

Cronica versificată de pe Rin

f.117v Frații mei cei pre iubiți
pentru bine vă sâliți
Si de rău să vă feriți
De ce rău n-am scăpat noi
De tragem atâtea nevoi
Spune-v-aș nevoile
Nu mi-ți crede vorbile
Că noi de când am plecat
Mult, mult năcaz ne-au mâncat
Noaptea întreagă nedormiți
Ziua toată nemâncând
Fără cu o vrăjmașul oștind.
Pentru lumea, pentru toată
Pentru a noast(r)e păcate
Da de ar da Dumnezeu v-o pace
Că cu frâncii nu-i ce face
f.118 Că câți crai întru această lume
Toți să strânsără împreună
Și viniră mâniași
Toți asupra pre franțoși
Să-i bată, să-i prăpădească
Și pe toți să-i prăpădească,
Și să-i pustâiască.
Da cât fu vara de mare
Să bătură mult și tare
Și-au luat puțină țară
Ei cu toți să sculară
Și țara iară o luară.
Frunză verde de lipan

Iară a doua zi văzură
Precum noi ai înceluirăm
Ei cu toții (să) sfătuiră
Și asupra noastră veniră
Prin păduri rău ne-am luvit
Nu știu ce au socotit
Că s-au întors și au fugit.
A tria zi ne lăsară
Și mai mulți să adunară
A patra zi iară veniră
Doamne amar ce ne loviră,
Goniră.

f.119 Noi care putem fugem
Care nu putem șadem
Frâncii vine și ne prinde
Și din grai așa grăia:
-Voi cătane împărătești
Stați în loc și nu fugiți
Că voi sînteți cei periți
Și ne spuneți cu dreptate
Pentru ce veniți de noapte
De ne loviți tâlhărește
Nu ziua vitejește.
Și cum vi cătunia dragă
Și cum vi pita de neagră
Hainele vi s-au stricat
Nu știu ce fel de împărat
f. 119v Nădragii ăș spartți preste tot
Căpeneag n-ai deloc

Când mergem la Budăntal
 Era șanțuri mari săpate
 Și de frânci încungiuurate
f.118v Tălhărește li-am luat
 Că de noapte ne-am sculat
 Adevărat s-au spăriat
 Foarte rău s-au împrăștiat
 -Vă treziți, și pre vrăjmaș
 Vă porniți.
 Deminează ne-am sculat
 Fără de veste i-am luat
 Toate șanțurile le-au lăsat
 Și mulți voinici au picat
f.120 La Vaisburg când am sosit
 În lontru nu ne-au slobozit
 Că porțile era închisă
 Și cu șanțuri tari cuprinsă.
 Și nemții nu cuteza
 Cătră porți a să aduna.
 Da cei mari ce socote
 Pre Rumân ne trimite
 Că ei tocma de-ar peri
 Mare pagubă n-ar fi.
 Tocma în poartă ne-au trimis
 Cu un tun mare o gata de aprins
 La poartă dacă au sosit
 Apa au fost slobozit
f.120v Podul au fost ridicat
 Poarta cu lanț au fost legat
 Podul noi căl-am tocmit
 Tunul într-însul am slobozit
 Și de loc am dezlegat
 Și în cetate că am intrat
 Și foarte rău am prădat.
 Frunză verde și de nuc
 De aicea merg spre Strasburg

Ce cătane și armași
 Ori că sunteți burcași.
 Frunză verde (de) zmochin
 Voinic din țară strein
 Frunză verde de răchită
 Inima me ce topită
 Știți porunca ce-au venit
 Strasburgu-i cetate mare
 Precum și Beciul de tare
 Nemții merge trimbișin(d)
f.121 Și în sâne negândind
 Unde mergem și ce facem
 Poate iară să ne întoarcem
 De aceia ei nu gânde
 Ce tot înainte merge.
 Frunză verde busuioc
 Frâncii stătură pe loc
 Și din grai așa grai:
 -O! Nemție, ce mai vrei
 Sau Strasburgul să ni-l iei.
 Strasburgul nu li lua
 Orice gândești dumiata
 Ce și ce ai luat, ai scăpa.
 Hai, neamțule, ce gândești
 Narodule unde ești
 Gândești că ni tot alunga
 Și scaonul ni-l lua.
 Frunză verde afinici
 Frâncii încă ăș voinici
 Că cu toții să sculară
f. 121v (De la micu) pân la mare
 Și lucrul nostru dintr-o vară
 Ei făcură socoteală
 Și în cinci zile ni-l luară

Rain, 28 May (1)794

Cîntec de cătănie și înstrăinare/

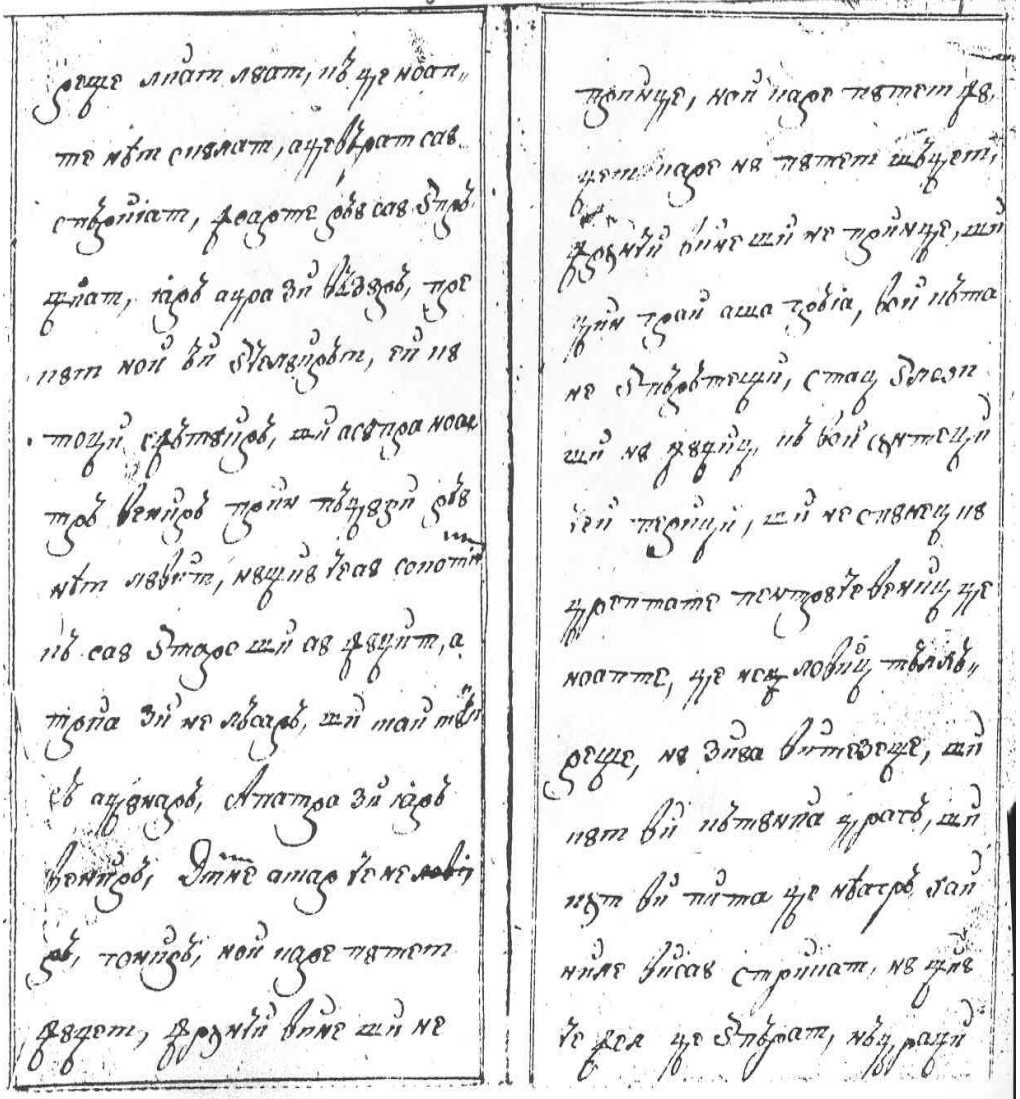
f.114 v Cântă cucu din făguț
Mărg voinicii în Cernăuți
Cântă cucu din Dumbravă
Mărg voinicii la Suceavă.
Cântă cucu di pe spin
Mărg voinicii la Hotin.
Cântă cucu despre sat
Mărg voinicii în Țăligrad.
Cântă cucu de pe prag
Mărg voinicii la Șiriag.
Cântă cucu sus pe vie
Ca turcii să nu mai vie
Că turcii de or veni
Toată țara or prăpădi
Și toată țara or lua
Și pre împăratul l-or prăda.
De când cătă m-am făcut

f.115 Nice un bine n-am davut
Când era somnul mai dulce
Eu începem a mă duce
Câte tri zile mergem
La Hotin nu mai sosem
Când era miazănoaptea
Dam cu tunurile pre moarte.
De-ți voi începe a cînta
Toți munții să vor cutremura
Codrii să vor răsună
Văile să vor turbura
Petriile să vor despica
Că de dor și de bănat
Văzindu-mă înstreinat.
Cătă frunză pe păduri
Și muguri pe la vârvuri
Și pe lume câți fluturi
Mă strică atâtea gânduri.
O! Că așa îm vine gându uneori

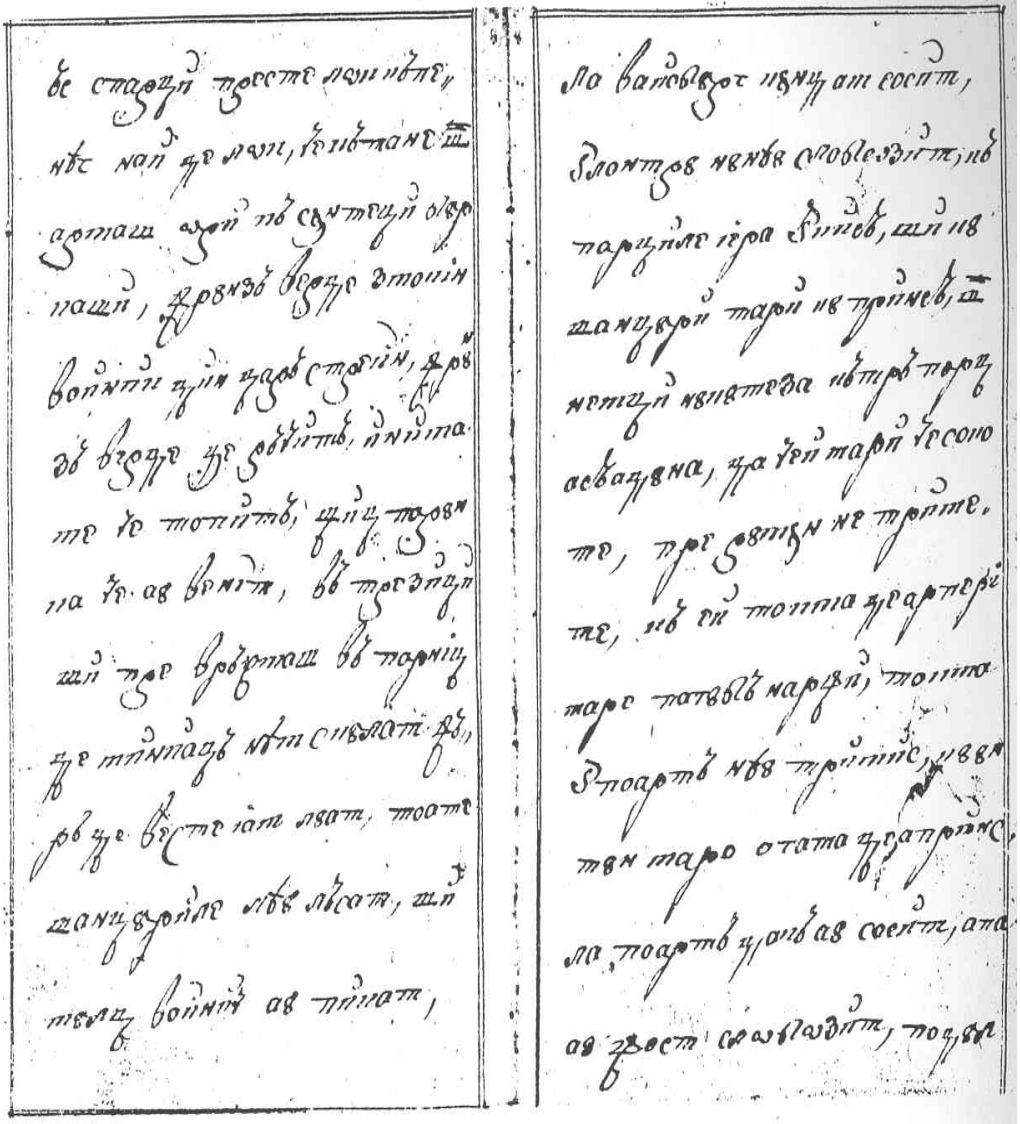
f.115v Să mă sui pe munți cu flori
Să mă jăluiesc cu hari
Că îm vine ceasul să mori
Și așa îm vine câteodată
Să mă sui pe munți cu piatră
Să văz peste lumea toată
Pe unde am umblat odată.
De când pe aicia m-am (a)flat
Neamul mi l-am mai uitat.
Trimite-m Doamne o turture
Să mă îndrepte în țara me
Adă-m Doamne ceasul meu
Nu pofti traiul mieu.
Da de frați și de surori
Mă cuprind niște ciori
Că de i-aș vide vodată

f.116 Mai nu i-aș cunoaște în față
Ca slova scrisă pe ghiață
Cum vine căldura pere.
Când gândesc de a mei părinți
Plâng cu lacrimi ferbinți
Da când gândesc de a me maică
Inima mi să sacă
Că m-ai crescut și m-ai bănat
Că la peptul ei m-ai aplecat
Și la școală că m-au dat
Eu carte de-am învățat
Și dacă carte am învățat
În țăr(t) streine am umblat
Și gre haină mi-am luat.
Da să fi maică cu odihnă

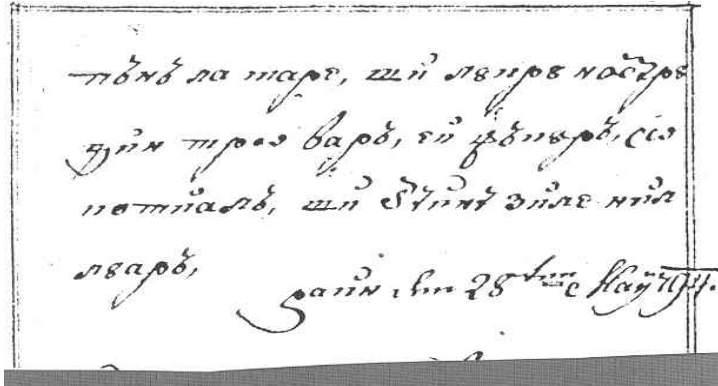
f.116v Și de mine pominită
În cetatea ce sufletească
Că Domnul să te pominiască
Cu toți sfinți de împreună
Să facem voaia lui ce bună. Amin.

Manuscris Ioan Șincai.
Paginile 3-4

Manuscris Ioan Şincai.
Paginile 5-6.

Manuscris Ioan Şincai.
Pagina 9.

Cronica versificată de pe Rin

Abstract

Cronica versificată de pe Rin is an important part of the folk manuscript from the end of the 18th century, that contains Christmas carols, apocryphal legends, the book of the county, the synods from Nechia and Florența and the first Romanian folk collection. Some of the lyrics were written and some of them were only copied by Ioan Şincai, Gheorghe Şincai's brother.

Cronica... is dated „Rain, 28 mai 1794” and describes the battles from Rhine during summer 1793 and 1794, between the French army and the European coalition. It describes correctly those events and to prove it, the poem was compared to two works that speak about the battles. We may even say that is some kind of war chronicle; but its importance also consists in its literary forms and in the fact that it was written in those very days of the battle.

Today, we may admire it at Mureş County Museum.